

ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของ ชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

นางสาวภควรรณ ดำรงรัตน์กุล¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร (2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร (3) เพื่อศึกษาการแก้ปัญหาและอุปสรรคของภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร (4) เพื่อเสนอแนะแนวทางของภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกประชากรกลุ่มเป้าหมายโดยจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็นห้ากลุ่มคือ (1) ร้านครุฑธิรัญจำนวน 1 คน (2) ร้านช่างไก่จำนวน 1 คน (3) ร้านคุณสมศักดิ์จำนวน 1 คน (4) ร้านคุณกฤษณาจำนวน 1 คน (5) ร้านคุณอารีย์จำนวน 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้เป็นแบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า (1) ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายกรุงเทพมหานคร ชุมชนบ้านบาตรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำบาตรพระเป็นอย่างดี เนื่องด้วยการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาานกว่าสองร้อยปี และตระหนักถึงปัจจัยที่มีผลทำให้การทำอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตรลดน้อยลง คือ ต้นทุนที่สูง, ระยะเวลาในการทำบาตรต่อใบใช้เวลานาน 2-3 วัน ต้องอาศัยช่างผู้ชำนาญการในแต่ละขั้นตอน, ไม่มีผู้สนใจที่จะสืบทอดอาชีพนี้, รายได้ไม่พอรายจ่ายที่จะต้องใช้ในการชีวิตประจำวัน, บาตรปี่ที่เข้ามาแทนที่ ที่สามารถผลิตได้มากขึ้น ต้นทุนถูกกว่า และกลุ่มนักท่องเที่ยวเริ่มหายไป สำหรับช่างทำบาตรนั้นมีความรู้สึกผูกพันในอาชีพการทำบาตรนี้เป็นอย่างมาก แต่สำหรับคนรุ่นหลังก็ไม่ได้เห็นความสำคัญของการทำบาตรเนื่องจากมองว่า สามารถหาอาชีพอื่นที่มีรายได้มากกว่า ใช้แรงน้อยกว่า

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง

(2) ปัญหาและอุปสรรคของภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร คือ ในส่วนของปัญหา ได้แก่ ไม่มีคนรุ่นใหม่สนใจที่จะสืบทอดการทำบาตรพระ, การผลิตบาตรโดยใช้เครื่องจักรทำให้ผลิตบาตรได้มากกว่าและมีต้นทุนที่ถูกกว่า และความประณีต ในการทำบาตรพระของชุมชนบ้านบาตรลดลง ในส่วนของอุปสรรค ได้แก่ การที่ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางภาครัฐอย่างเป็นทางการ และการที่ไม่ได้รับการส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างเป็นทางการ

(3) การแก้ปัญหาและอุปสรรคของภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ในส่วนของการแก้ไขปัญหา มีดังนี้ 1. การตั้งกลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย 2. ยินดีที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำบาตรให้กับลูกหลานของช่างทำบาตร 3. การประยุกต์ภูมิปัญญาการทำบาตรพระ โดยการหันมาทำบาตรจิว ในส่วนของการจัดการอุปสรรคมีดังนี้ 1. ชุมชนบ้านบาตรไม่ได้มีการจัดการในเรื่องของงบประมาณสนับสนุนจากทางภาครัฐนี้อย่างเป็นทางการ 2. ชุมชนบ้านบาตรมีการจัดการกันเองภายในใจชุมชนโดยการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย (ชุมชนบ้านบาตร)

(4) แนวทางของภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร มีดังนี้ 1. การประชาสัมพันธ์ ส่วนใหญ่แล้วในชุมชนมีเพียงการทำโบรชัวร์ (brochure) และทำเว็บไซต์ของกลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย (ชุมชนบ้านบาตร) ในการประชาสัมพันธ์และโฆษณาชุมชนเท่านั้น 2. การรณรงค์และอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ บางส่วนได้มีการให้ลูกหลาน หรือคนใกล้ตัวเข้ามาฝึกฝน อาจจะเริ่มจากค่อย ๆ ซึมซับตั้งแต่เล็ก และให้หยิบจับเครื่องมือ หรือฝึกทำเล็กน้อย เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กรุ่นใหม่รู้สึกเป็นการบังคับมากเกินไป 3. การนำเข้าบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอน มีการเข้าไปเป็นวิทยากรพิเศษในการสอนหลักสูตรฝึกอาชีพ 48 ชั่วโมงของกศน. เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ผู้เข้าร่วมหลักสูตรจำนวน 20 คน 4. การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย มีเพียงหลังคาเรือนเดียวที่ปรับเปลี่ยนให้เป็นบาตรจิว เพื่อที่จะสามารถขายได้ง่ายขึ้น และสามารถขายนักท่องเที่ยวได้ 5. การส่งเสริมการท่องเที่ยว ไม่ได้มีการส่งเสริม การท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ในอดีตมีเพียงแต่กลุ่มทัวร์ที่นำพานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาแวะชม การทำบาตรพระของชุมชนบ้านบาตร แต่ในปัจจุบันลดน้อยลง

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย มีดังนี้ (1) ชุมชนบ้านบาตรควรที่จะต้องมีการวางแผนบริหารจัดการชุมชนใหม่ โดยที่จะต้องเริ่มต้นจากการเสริมสร้างการรวมกลุ่มของชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสมัครสมานสามัคคีมากขึ้นกว่านี้ เพราะจากการสังเกตในขณะนี้เข้าสู่สภามันยังมีการแบ่งกลุ่มแบ่งฝ่ายกัน (2) มีการแย่งลูกค้าหรือตัดราคากัน จึงควรที่จะมีการควบคุมเรื่องของราคาให้มีทิศทางเดียวกัน มีมาตรฐานในการตั้งราคาเหมือนกัน อาจแตกต่างกันขนาด ลวดลาย และความสวยงาม

ปราณีต (3) ควรมีการส่งเสริมการตลาดไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ ด้านการโฆษณา เพื่อให้เป็นการประชาชน นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้รู้จักชุมชนบ้านบาตรเพิ่มมากขึ้น (4) ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อมาช่วยส่งเสริมในเรื่องของงบประมาณ ปัจจัยการผลิต ส่งเสริม การท่องเที่ยว ให้เป็นอาชีพที่คู่ควรอยู่กับสังคมไทยไปตลอดนานเท่านาน (5) ควรส่งเสริมกลุ่มอนุรักษ์ และภูมิปัญญาไทย (ชุมชนบ้านบาตร) ให้มีการกระจายรายได้ เพื่อให้คนในชุมชนหันมาอาชีพการทำบาตร และสร้างคนรุ่นหลังให้มีการสืบต่อจากบรรพบุรุษ ไม่ให้สูญหายไปจากสังคมไทย (6) ต้องมีการปลูกฝังจิตสำนึกให้คนในชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นหลังให้มีความรักและภูมิใจในอาชีพการทำบาตรพระของบรรพบุรุษของตนเอง อย่าให้สูญหายกลายเป็นเพียงตำนานที่เล่าขาน (7) รณรงค์ให้ความรู้ และอนุรักษ์เรื่องของการทำบาตรพระแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ ตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของการทำบาตรพระที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และหันมาสนใจภูมิปัญญาชาวบ้าน กับการทำบาตรพระอย่างจริงจัง

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพ, ชุมชนบ้านบาตร

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ชุมชนบ้านบาตรเป็นชุมชนที่ยังคง มีการสืบต่อดังงานหัตถกรรมการทำบาตรพระมาอย่างยาวนานกว่าสองร้อยปี อาชีพการทำบาตรกลายเป็นอาชีพที่ทำให้คนในชุมชนในอดีตสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ และอีกทั้งบาตรเป็นหนึ่งใน เครื่องอัฐบริวารของพระสงฆ์ ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ในการออกบิณฑบาต แต่เมื่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง ไป กลายเป็นยุคอุตสาหกรรม มีการตั้งโรงงานทำบาตรบิณฑบาตรมีรายได้ลดน้อยลง และอีกปัญหาสำคัญอีกคือ การสืบต่อดิชาช่างบาตรของคนรุ่นใหม่ คนรุ่นลูกหลานไม่สนใจที่จะรับ การถ่ายทอดวิชาชีพการทำบาตร จากที่ทำบาตรพระกันทั้งชุมชน ในปัจจุบันคงเหลือเพียง 5 หลังคาเรือนเท่านั้น ที่ยังคงยึดอาชีพทำบาตรอยู่ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก (In-Dept Interview) ประชากรกลุ่มเป้าหมายในชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร จำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็นห้ากลุ่ม คือ (1) ร้านครูที่ริญจำนวน 1 คน (2) ร้านช่างไม้จำนวน 1 คน (3) ร้านคุณสมศักดิ์จำนวน 1 คน (4) ร้านคุณกฤษณาจำนวน 1 คน (5) ร้านคุณอารีย์จำนวน 1 คน และมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร มีสี่ประการ

คือ (1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร (2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร (3) เพื่อศึกษาการแก้ปัญหา และอุปสรรคของภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร (4) เพื่อเสนอแนะแนวทางของภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตร ของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

ทบทวนวรรณกรรม

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานครสามารถแบ่งผลงานวิจัยเป็นหมวดหมู่ ดังนี้ (1) ภูมิปัญญากับการทำธุรกิจขนาดย่อม (2) การผลิตบาตร และ (3) การพัฒนาและการอนุรักษ์การผลิตบาตร

ภูมิปัญญากับการทำธุรกิจขนาดย่อม

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญากับการทำธุรกิจขนาดย่อมมีผลงานวิจัยดังนี้ (1) ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ศึกษากรณี เครื่องทองลงหิน ชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร (2) แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านให้เป็นธุรกิจขนาดย่อม: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและ (3) การวิจัยกระบวนการทำและการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้เพื่อวิถีชีวิตชุมชน เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร (4) ภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำสวนยางพารา: กรณีศึกษาตำบลท่าอยู่ อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา และ (5) ภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนด เพื่อการพัฒนาอาชีพ: อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

จิโรจน์ ตั้งสกุล (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ศึกษากรณี เครื่องทองลงหิน ชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา พัฒนาการการสืบทอด และกระบวนการเรียนรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำเครื่องทองลงหินและศึกษากระบวนการของภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำเครื่องทองลงหินชุมชนประดิษฐ์โทรการกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำเครื่องทองลงหินกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เกิดจากปัจจัยสำคัญห้าประการ คือ (1) การดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชน คือ เกิดขึ้นจากชาวบ้านในชุมชน มีความรักใคร่สมัคสมานสามัคคี (2) วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง อยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันมีความเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม (3) การรวมกลุ่มและเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนด้านเศรษฐกิจ เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ชาวบ้านในชุมชนที่เกิดขึ้นจากอาชีพเครื่องทองลงหิน (4) สิ่งที่เชื่อมโยงกับศักยภาพในการผลิตการตลาดเข้าด้วยกัน เช่น

การรวมกลุ่มการผลิตและการรวมกลุ่มจำหน่ายในนามของกลุ่มหัตถกรรมหรือในนามสหกรณ์ ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมโยงเข้ากับเครือข่ายต่าง ๆ มากมาย รวมทั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนที่เปิดโอกาสให้สถาบันการวิจัยต่าง ๆ เข้ามาศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ (5) ครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต มีการพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจเห็นได้ จากครอบครัวและคนในชุมชนยังผลิตเครื่องทองลงหินเป็นอาชีพ สร้างรายได้หลักเลี้ยงดูครอบครัว และสร้างชื่อเสียงให้ครอบครัวและชุมชน

สมบุญ สายสดและคณะ (2543-2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านให้เป็นธุรกิจขนาดย่อม: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรม 6 ประการ คือ ภูมิปัญญาในการผลิตดอกไม้จากต้นโสน ทางไก่ ปลาตะเพียนใบลาน งอบใบลาน เครื่องจักสานไม้ไผ่ การปั้นหม้อดินเผา และมีมติ อรรถยุกติ ให้เป็นธุรกิจขนาดย่อม โดยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้ผลิตหรือจำหน่าย ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากผู้บริโภค วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ด้านผู้ผลิต ผู้ผลิตสินค้าภูมิปัญญาทั้ง 6 ประเภท ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 40 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพมานานกว่า 20 ปี โดยการสืบทอดอาชีพมาจากบรรพบุรุษ ด้านการสืบสานอาชีพต่อไปของลูกหลาน อาชีพผลิตงอบใบลานมีบุตรหลานสืบสานต่อประมาณร้อยละ 91 การผลิตมัตตอรรถยุกติมีบุตรหลานสืบสานต่อประมาณร้อยละ 46 เครื่องจักสานไม้ไผ่มีบุตรหลานสืบสานต่อประมาณร้อยละ 43 การประดิษฐ์ดอกไม้จากต้นโสนมีบุตรหลานสืบสานต่อประมาณร้อยละ 29 ปลาตะเพียน ใบลานมีบุตรหลานสืบสานต่อประมาณร้อยละ 27 ส่วนการปั้นหม้อโคลงสระบัวปัจจุบันเหลือผู้ผลิตเพียง 7 ราย มีบุตรหลานที่จะสืบสานต่อ 2 ราย ทั้งนี้ผู้ผลิตอาชีพโดยใช้ภูมิปัญญาทั้ง 6 ประเภท ส่วนใหญ่ยินดีถ่ายทอดความรู้วิธีการผลิตแก่ผู้สนใจ เพื่อให้มีการสืบสานอาชีพให้คงอยู่ต่อไป แรงงานในการผลิต ผู้ผลิตดอกไม้จากต้นโสน ปลาตะเพียนใบลาน งอบใบลาน เครื่องจักสานไม้ไผ่ ส่วนใหญ่ทำเพียงคนเดียวในครอบครัว ส่วนการผลิตมัตตอรรถยุกติและการปั้นหม้อส่วนใหญ่ทำทั้งครอบครัว และมีการจ้างแรงงานบ้าง วัตถุดิบในการผลิตมีเพียงดินปั้นหม้อที่เป็นวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น ส่วนต้นโสนทางไก่ ใบลาน ไม้ไผ่ เหล็ก/แสดนเลส เป็นวัตถุดิบที่มีพ่อค้าคนกลางนำมาจากต่างจังหวัด มาจำหน่ายในท้องถิ่น โดยมีวัตถุดิบที่ขาดแคลนในบางช่วง คือ ไม้ไผ่ วัตถุดิบที่บางครั้งคุณภาพไม่ดี เลือกไม่ได้ คือต้นโสนทางไก่ ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะนำมาขายปีละ ผู้ผลิตปลาตะเพียน มีปัญหาในการผลิต คือบางช่วงผลิตสินค้าได้ไม่ทันกับความต้องการของตลาด และผู้ผลิตหม้อดินก็มีปัญหาผลิตได้ไม่ทันตามสั่ง เนื่องจากขาดแรงงานการปั้น ลูกจ้างปั้นหม้อหายาก

คมสัน ไชยโชติช่วง (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยกระบวนการทำและการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้เพื่อวิถีชีวิตชุมชน เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการทำและการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถัง

ไม้เพื่อวิถีชีวิตชุมชน เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการ การทำและ การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้ การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านหัตถกรรม การทำถังไม้มาใช้ในวิถีชีวิต ชุมชน และปัญหาและอุปสรรคในการนำภูมิปัญญา ชาวบ้านด้าน หัตถกรรมการทำถังไม้ มาใช้เพื่อวิถีชีวิตชุมชน การวิจัยครั้งนี้เป็นการให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูล เชิงคุณภาพ (qualitative research) กระบวนการวิจัยประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสารและใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำ ถังไม้ ในเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร จำนวน 13 คน และครัวเรือนที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้ จำนวน 6 คน โดยมีแนวคำถามในการสัมภาษณ์แนวลึก (In- depth Interview) รวมถึงได้ใช้ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม มาประกอบ ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้เป็นองค์ความรู้ที่ ชาวจีนเป็นผู้คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นโดยมีการสืบทอดมานานกว่าพันปี องค์ความรู้นี้เข้ามาพร้อมกับชาวจีน ที่อพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารบนแผ่นดินไทย เมื่อประมาณ 80-90 ปีที่ผ่านมาหรือประมาณ พ.ศ. 2457-2467 ชาวจีนได้นำภูมิปัญญาการทำถังไม้มาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น โดย เลือกใช้ไม้สักเป็นวัสดุหลัก เพราะไม้สักเป็นไม้พื้นบ้านของไทยและมีคุณสมบัติพิเศษคือ เนื้อไม้สักมี ความละเอียด แข็งแรงทนทาน เมื่อถูกน้ำหรือแช่น้ำไม้สักจะไม่โป่งพอง ชาวจีนได้รวมกลุ่มญาติพี่น้อง ที่อพยพมาด้วยกันร่วมกันเปิดร้านทำและจำหน่ายถังไม้ของตนเองขึ้นแห่งแรก ตั้งอยู่ย่านวัดสำเพ็ง หรือวัดปทุมคงคาราชวรวิหาร ถนนทรงวาด เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งถังไม้ได้รับอุดหนุน จากลูกค้ามากเพราะถังไม้ที่สร้างขึ้นในประเทศมีราคาต่ำกว่าถังไม้ที่นำเข้ามาจาก ประเทศจีน มีรูปแบบ ให้เลือกซื้อหลากหลายและสามารถสั่งทำถังไม้ตามขนาดที่ต้องการทำให้ถังไม้มียอดจำหน่ายเพิ่มขึ้น มาก เมื่อความต้องการใช้ถังไม้มีจำนวนสูงขึ้น ทำให้มีลูกจ้างชาวจีนที่เชี่ยวชาญในการทำ ถังไม้ จำนวนหนึ่งได้แยกตัวออกมาเปิดร้านทำและจำหน่ายถังไม้เป็นเพิ่มขึ้น ส่งผลร้านทำและจำหน่ายถังไม้ เพิ่มขึ้นจากเริ่มแรกมีเพียงหนึ่งร้านกลายเป็น 6-8 ร้านในเวลาต่อมา การเพิ่มขึ้นของร้านทำถังไม้ย่าน วัดสำเพ็งหรือวัดปทุมคงคาราชวรวิหารจึงเป็นแหล่งสร้างงานอีกแห่งหนึ่ง และมีการขยายกิจการออก ไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ได้มีคนไทยเข้ามาสมัครเป็นลูกจ้างทำถังไม้ เจ้าของร้านชาวจีนจึงได้นำภูมิปัญญาการ ทำถังไม้มาถ่ายทอดให้กับลูกจ้างคนไทย นับเป็นจุดเริ่มต้นของการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำถังไม้ ระหว่างชาวจีนกับคนไทย เมื่อกิจการทำและจำหน่ายถังไม้มีความมั่นคง ลูกหลานได้นำความรู้ที่ได้ จากการวิจัย เล่าเรียนมาปรับปรุง และพัฒนาขั้นตอนการทำถังไม้ รวมทั้งรูปแบบของถังไม้ให้เป็นตาม ความต้องการของลูกค้า มีการขยายหรือหากกลุ่มของลูกค้าใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น จนมีลูกค้าชาวไทยและ ชาวต่างประเทศหันเข้าอุดหนุนสินค้าถังไม้มากขึ้น จนได้รับการกล่าวขานว่าร้านทำและจำหน่าย ถังไม้ ย่านวัดปทุมคงคาราชวรวิหาร ถนนทรงวาด เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานครเป็นแหล่ง ศูนย์รวมถัง ไม้ ที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในประเทศไทย ผลการวิจัยการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านหัตถกรรมการทำ

ถึงไม้ มาใช้ในวิถีชีวิตชุมชนพบว่า 1. ด้านสังคม พบว่า ภูมิปัญญาการทำถึงไม้ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพทางสังคม ความเชื่อมโยงระหว่างคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิทมิตรสหาย ที่เดินทางเข้ามาทำถึงไม้ โดยมีการร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชน ร่วมแรงร่วมใจในการทำงาน พึ่งพาอาศัยกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกัน 2. ด้านเศรษฐกิจ พบว่า มีการแข่งขันขั้นตอนการทำถึงไม้มีความละเอียดอ่อนและพิถีพิถัน แต่ละใบที่ออกมาต้องใช้เวลานานหลายวัน รวมทั้งต้นทุนในการทำถึงไม้มีปรับตัวสูงขึ้น เช่น ราคาไม้สัก ที่สูงขึ้นทุกปี ค่าเช่าสถานที่ทำถึงไม้และสถานที่จำหน่ายถึงไม้ ค่าแรงงาน ค่าเครื่องมือ รวมทั้งการซื้อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ ขณะที่ราคาของถึงไม้ไม่สามารถการปรับขึ้นได้ เนื่องจากมีการแข่งขันกับจากวัสดุสังเคราะห์ที่มีราคาแตกต่างกันมากกว่าคือวัสดุสังเคราะห์มีราคาถูกกว่าถึงไม้มาก 3. ด้านเทคโนโลยี พบว่า ขั้นตอนการทำถึงไม้ในอดีตกับปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะเครื่องมือในการทำถึงไม้เท่านั้นเพื่อช่วยย่นระยะเวลาในการทำถึงไม้เท่านั้น ส่วนขั้นตอน การทำถึงไม้ยังคงต้องแรงงานคนเป็นสำคัญ เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกไม้ การรีดไม้ การไสไม้ ตรวจสอบ ซึ่งต้องใช้ความชำนาญประสบการณ์ของคน เป็นสำคัญและเป็นพิเศษ 4. ด้านการตลาด พบว่า ถึงไม้ได้รับการอุดหนุนจากชุมชนดั้งเดิมคือชุมชน ชาวจีน เนื่องจากชาวจีนนิยมใช้ถึงไม้ในวิถีชีวิตประจำวัน รวมทั้งมีการนำถึงไม้เป็นอุปกรณ์ทำมาหากิน เมื่อภาครัฐและเอกชนนำถึงไม้เป็นอุปกรณ์ตรวจวัดพืชผล ทำให้ถึงไม้เริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น และการหา กลุ่มลูกค้าใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันต้องรักษากลุ่มลูกค้าประจำ รวมทั้งต้องประสานงานกับหน่วยงานราชการและเอกชน อาทิ สำนักเขตสัมพันธ์วงศ์ที่นำถึงไม้ไปออกแสดงงานต่างๆ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รู้จักถึงไม้ และทราบถึงบริเวณที่มีการทำและจำหน่ายถึงไม้ 5. การปรับตัวในการแข่งขัน พบว่า ผู้สืบทอดภูมิปัญญาการทำถึงไม้ได้ต้องปรับ รูปแบบของถึงไม้ให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าในปัจจุบัน คือนำถึงไม้มาใช้เป็นอุปกรณ์ตกแต่งหรือประดับบ้านเรือนอาทิ ถึงแขว้น กระจ่างต้นไม้ ถึงใส่อาหาร แม้แต่อ่างอาบน้ำ โดย ลูกค้าสามารถกำหนดขนาดให้เป็นไปตามต้องการได้ รวมทั้งอาศัยหลักการธุรกิจที่ว่า การจำหน่ายสินค้าที่มีคุณภาพและการบริการหลังการขายให้ลูกค้า ทำให้ลูกค้าเกิดความประทับใจในสินค้าและบริการ ซึ่งจะทำให้ลูกค้ากลับมาใช้บริการ และพูดถึงในแง่ดีมากขึ้นเรื่อย ๆ

ชุดิกายูจณ์ คิตชอบ (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำสวนยางพารา : กรณีศึกษาตำบลท่าอยู่ อำเภอดงตาล จังหวัดพังงา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และพัฒนาการทำสวนยางพารา ภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำสวนยางพาราของเกษตรกร และการส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำสวนยางพาราเกษตรกรให้แพร่หลาย ผลการวิจัยพบว่า (1) ต้นยางพารามีแหล่งกำเนิดคือ ทวีปอเมริกาใต้ บริเวณลุ่มน้ำอเมซอน แถบประเทศบราซิล มีการนำเข้ามายางพาราในประเทศไทย โดยพระยารัชฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เมื่อ

ประมาณ พ.ศ. 2442-2444 ซึ่งยางพาราต้นแรกได้นำมาปลูกที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ต่อมาได้ส่งเสริมให้มีการปลูกกันอย่างแพร่หลาย จนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ พัฒนาการการทำสวนยางแบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ ยุคที่ 1 (พ.ศ. 2442-2456) ส่วนใหญ่เป็นการทำสวนยางพาราของชาวต่างชาติ สำหรับคนไทยเป็นการปลูกพืชเสริมรายได้ โดยปลูกยางพาราปะปนกับพืชอื่น ๆ ในสวนข้างบ้าน ซึ่งเป็นการปลูกยางพาราแบบ “ป่ายาง” ต่อมา ยุคที่ 2 (พ.ศ. 2457-2502) เป็นการทำสวนยางพาราของคนไทย โดยมีภาครัฐเข้ามาส่งเสริมอย่างจริงจัง จนกระทั่งยางพารากลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออก ยุคที่ 3 (พ.ศ. 2503-ปัจจุบัน) เป็นการทำสวนยางพาราตามหลักวิชาการ โดยรัฐบาลกำหนดนโยบายยางพาราไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2504-ปัจจุบัน โดยมีวิทยาศาสตร์การพัฒนายางพาราแห่งชาติขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2552 (2) ภูมิปัญญาชาวบ้านการทำสวนยางพารา ได้แก่ ด้านคติพื้นบ้านตามความเชื่อเกี่ยวกับวัสดุและอุปกรณ์ในการทำสวนยางพารา เช่น ห้ามเดินข้ามสิ่งของมีคม ด้านการปลูกโดยต้องวางแผนปลูกยางตามแนวทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก และในพื้นที่ลาดเอียงมากกว่า 15 องศา ต้องวางแผนปลูกตามชั้นบันได ด้านการดูแลรักษาสวนยางพารา เช่น การใส่ปุ๋ยควรขุดหลุมระหว่างร่องยางทำมุม 45 องศา ด้านการกรีดยางพารา ควรกรีดยางครั้งที่ 2 ไม่ซ้ำที่เดิม ด้านการแปรรูปยางพารา เช่น แผ่นยางต้องสะอาด บาง ไม่มีฟองอากาศก่อนนำไปแปรรูปผลิตภัณฑ์ และด้านการปลูกพืชเสริมรายได้ในสวนยางพารา โดยการปลูกพืชแซม เช่น ปลูกผักเหมียงแทรกร่องยาง (3) การส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำสวนยางพาราให้แพร่หลาย ควรส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ยางพารา เช่น การทำลูกบอลมหัศจรรย์จากน้ำยางสด การทำตุ๊กตายาง ของที่ระลึก และการประดิษฐ์ดอกไม้จากใบยางพารา และควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาพ่อค้าคนกลาง

อ้อยทิพย์ เกตุเอม (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนดเพื่อการพัฒนาอาชีพ : อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สืบค้นภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนด เพื่อบันทึกภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนดเพื่อประโยชน์ทางการวิจัยและเผยแพร่ และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนดผลการวิจัยพบว่า ได้พบผู้รู้ผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาแต่ละประเภท ดังนี้ ประเภทการทำน้ำตาลสด/น้ำตาลเมา ประเภทการทำน้ำตาลปึก ประเภทการทำขนมตาล ประเภทจักสาน ประเภทเก็บรักษาเนื้อตาล และได้มีการบันทึกภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนดทุกประเภท ในรายงานการวิจัยและเอกสารเผยแพร่โดยละเอียด เพื่อส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นได้ตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมของชุมชนนำไปสู่การพัฒนาเป็นอาชีพต่อไป และได้จัดการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน 2 ระดับคือ ในระดับชุมชนทั้งสามหมู่บ้าน ได้มีผู้สนใจมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนดประเภทต่าง ๆ ก่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตาลโตนดหลายชนิดในระดับเครือข่าย ได้จัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน โดยมีภาคีการพัฒนาหลายฝ่ายมาให้ออกความคิดเห็น

ร่วมกัน ผู้รู้ ผู้ชำนาญการในภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนด ทั้ง 3 หมู่บ้าน โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นฐานการเรียนรู้ 5 ฐาน เน้นการสาธิตและการร่วมทดลองปฏิบัติจริง จากนั้นสรุปเป็นบทเรียนของ ชุมชนร่วมกัน พร้อมทั้งกำหนดแนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนด ให้เป็นอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองต่อไป

การผลิตบาตร

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตบาตร มีผลงานวิจัยแล้วดังนี้ (1) หัตถกรรมไทย ความ เป็นมาและการผลิตในปัจจุบัน ศึกษากรณี: การทำบาตรพระชุมชนบ้านบาตร กรุงเทพมหานคร และ (2) การรับรู้ของคนหัวหน้าครอบครัวชุมชนหัตถกรรมพื้นบ้านไทยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการ จัดการวิจัย ขั้นพื้นฐาน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านบาตร กรุงเทพมหานคร

วัฒน์ะ จุฑะวิภาต (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง หัตถกรรมไทยความเป็นมาและการผลิต ในปัจจุบัน ศึกษากรณี: การทำบาตรพระ ชุมชนบ้านบาตร กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาความเป็นมา ของช่างบาตร ชุมชนบ้านบาตรตลอดจนประเพณี คติความเชื่อของช่าง ศึกษากระบวนการสร้างสรรค งานบาตรในด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ รูปแบบและกระบวนการผลิต ศึกษาวิธีการถ่ายทอดความรู้เชิงช่าง และบทบาทของช่างบาตรในปัจจุบัน และศึกษาแนวทางในการดำรงรักษาและสืบทอดฝีมือช่างบาตร ชุมชนบ้านบาตร ตลอดจนข้อเสนอแนะในการประยุกต์ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ผลการวิจัย พบว่า ความทนทานของบาตรนั้นมีความคงทนมาก ประกอบกับพุทธบัญญัติให้พระภิกษุมิบาตร ครอบครองไว้ได้รูปละหนึ่งใบเท่านั้น จึงทำให้ความต้องการบาตรนั้นมีไม่มากนัก ประกอบกับมีการนำ บาตรเก่ามาปรับปรุงใหม่ ยิ่งเป็นการลดความต้องการปริมาณบาตรลดลงไปอีก ในส่วนของกำลังการ ผลิตช่างฝีมือที่ดี ๆ ของชุมชนบ้านบาตรนั้น สามารถทำได้วันละหนึ่งถึงสองใบเท่านั้น ในขณะที่ โรงงานทำบาตรปื้ม ซึ่งได้รับอนุญาตให้ตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2514-2516 สามารถผลิตบาตรได้ จำนวนมาก และมีต้นทุนที่ต่ำกว่า ส่งผลให้มีราคาถูกกว่าบาตรที่ผลิตด้วยมือ วัสดุที่ใช้ โรงงานทำ บาตรปื้มได้พัฒนาวัสดุเป็นโลหะสแตนเลส ซึ่งมีคุณสมบัติไม่เป็นสนิม ในขณะที่บาตรที่ผลิตจากชุมชน บ้านบาตรทำด้วยเหล็กกรมดำหากดูแลรักษาไม่ดีอาจจะทำให้เกิดสนิม และการเปลี่ยนแปลงของ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อ ในปัจจุบันภาวะสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลง การ แข่งขันต่อสู้เพื่อการอยู่รอดในสังคมมีมากขึ้น คนจึงมุ่งคำนึงถึงตนเองก่อนการประกอบอาชีพทำบาตร พระ ในปัจจุบันรายได้ไม่พอกับค่าครองชีพ ไม่สามารถสนองตอบความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนไป

เพ็ญญา ณรงค์ศักดิ์ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การรับรู้ของคนหัวหน้าครอบครัวชุมชน หัตถกรรมพื้นบ้านไทยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการวิจัยขั้นพื้นฐาน : กรณีศึกษาชุมชนบ้าน บาตร กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ของคนในชุมชนหัตถกรรมพื้นบ้านไทยเกี่ยวกับการมี ส่วนร่วม ในการจัดการวิจัยขั้นพื้นฐาน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ของหัวหน้า ครอบครัวชุมชนหัตถกรรมพื้นบ้านไทยกับตัวแปรดังต่อไปนี้ คุณลักษณะด้านประชากร ได้แก่ เพศ

อายุ ระดับการวิจัย ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพหลัก ฐานะทางเศรษฐกิจ ด้านสังคม/จิตวิทยา ได้แก่ ระยะเวลาที่อาศัย อยู่ในท้องถิ่น ระยะทางจากบ้านพักถึงโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทศนคติ ต่อโรงเรียน ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ แหล่งข่าวสารที่ได้รับ ผลการวิจัย พบว่า การรับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการวิจัยขั้นพื้นฐาน ในภาพรวมทั้งสามเรื่อง พบว่า หัวหน้าครอบครัวรับรู้ การมีส่วนร่วมในการจัดการวิจัยในระดับน้อย และเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อายุ ระดับการวิจัย ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพหลัก ฐานะทางเศรษฐกิจ ด้านสังคม/จิตวิทยา ได้แก่ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น ระยะทางจากบ้านพักถึงโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทศนคติ ต่อโรงเรียน ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ แหล่งข่าวสารที่ได้รับ พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ กับระดับการรับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการวิจัยคือ ระดับการวิจัย การรับรู้ข่าวสาร ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และทศนคติที่มีต่อโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ส่วนตัวแปร ที่ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการรับรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการวิจัยขั้นพื้นฐาน คือ เพศ อายุ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัย อยู่ในท้องถิ่น และระยะทางจากบ้านพักถึงโรงเรียน

การพัฒนาและการอนุรักษ์การผลิตบาตร

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการอนุรักษ์การผลิตบาตร มีผลงานวิจัยดังนี้ (1) การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และ (2) การพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยเทคโนโลยีความจริงเสมือนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาในหัวข้อการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร

พระมหาวีระยุทธ ประสาทนอก (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อศึกษาการอนุรักษ์ และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตรเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตบาตรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านบาตร ผลการวิจัยพบว่า ความศรัทธาที่เหนียวแน่นในพระพุทธศาสนาตลอดจนความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาของชาวพุทธในชุมชนบ้านบาตรมีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตรโดยในอดีตชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรสืบต่อกันมาตามสายเลือด มีการถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกและหลานในครอบครัวตนเองในปัจจุบันใช้วิธีเรียนรู้จาก การปฏิบัติจริงโดยการเป็นลูกมือช่างและค่อย ๆ พัฒนาทักษะจนเกิดความชำนาญ อาชีพช่างทำบาตรต้องมีใจรักต้องใช้ความอดทนและระยะเวลาเพื่อให้เกิดทักษะและความชำนาญ มีการทำงานเป็นกลุ่ม ๆ ละ 8 – 10 คน บาตรฝีมือที่ผลิตจะขายได้ราคาดีและมีการพัฒนาเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว สำหรับแนวทางในการผลิตบาตรเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนจำเป็นต้องเพิ่มคุณค่าของบาตรฝีมือให้มีประโยชน์เอนกประสงค์และเป็นที่

ต้องการของพระสงฆ์มากขึ้น ต้องปรับปรุงแบบผลิตภัณฑ์บาตรสำหรับใช้เป็นของที่ระลึก ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมทั้งหน่วยงานภาครัฐราชการและชุมชนต้องประชาสัมพันธ์ให้ผลิตภัณฑ์บาตรเป็นที่รู้จักกันทั่วไปทั้งในและต่างประเทศจัดหาแหล่งทุนสนับสนุนธุรกิจเกี่ยวกับบาตรในชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับหัตถกรรมบาตรในชุมชนบ้านบาตรรวมทั้งส่งเสริมการผลิต การอนุรักษ์การสืบทอดการผลิตบาตรและส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม แบบผลิตภัณฑ์บาตรใหม่ที่เป็นที่พึงประสงค์เป็นแบบบาตรสำหรับพระสงฆ์มีประโยชน์เอนกประสงค์ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนาและมีลักษณะพิเศษสวยงามกว่าบาตรทั่วไป

ณัฐภา ผิวมา และปริศนา มัชฌิมา (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยเทคโนโลยีความจริงเสมือนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาในหัวข้อการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เพื่อศึกษาการพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยเทคโนโลยีความจริงเสมือนสำหรับส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาในหัวข้อการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร การประเมินคุณภาพ ของแอปพลิเคชันเทคโนโลยีความจริงเสมือนสำหรับส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาในหัวข้อการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตรศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตรด้วยเทคโนโลยีความจริงเสมือน และศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้แอปพลิเคชันฯ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 40 คน ประกอบด้วย นักเรียนระดับประถมศึกษา นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และนักศึกษาระดับปริญญาตรี ระดับชั้นละ 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) แบบประเมินคุณภาพของแอปพลิเคชันฯ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาและด้านสื่อ (2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาการทำบาตรของชุมชน บ้านบาตร (3) แบบประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้แอปพลิเคชันฯ ด้านนำเสนอเนื้อหา ด้านการออกแบบ และด้านการใช้งาน สถิติที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบ ค่าที (t-test) แบบ dependent ผลการวิจัยพบว่า (1) การพัฒนาแอปพลิเคชันด้วยเทคโนโลยีความจริงเสมือนสำหรับส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาในหัวข้อการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตรซึ่งประกอบด้วยแอปพลิเคชัน และหนังสือประกอบการใช้แอปพลิเคชัน สามารถนำไปใช้ส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาได้ (2) คุณภาพของแอปพลิเคชัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.03, S.D. = 0.50) (3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้ใช้ในการเรียนรู้ด้วยแอปพลิเคชันแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการจัดการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า ก่อนการเรียนรู้ ด้วยแอปพลิเคชัน เทคโนโลยีความจริงเสมือนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาในหัวข้อ การทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร (4) ความพึงพอใจของผู้ใช้แอปพลิเคชัน ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 3.98, S.D. = 0.64)

ดังจะเห็นได้ว่า วรรณกรรมที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังไม่สามารถตอบคำถามที่ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีผลต่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตรเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ได้อย่างชัดเจนด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ศึกษาการแก้ปัญหาและอุปสรรคของภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร รวมถึงศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคของภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ว่าเป็นอย่างไร

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์ เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร สามารถตอบคำถามการวิจัยที่ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีผลต่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร ได้ดังต่อไปนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร จำแนกประเด็นการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ (1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำบาตรพระ ชุมชนบ้านบาตรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำบาตรพระเป็นอย่างดี เนื่องด้วยการสืบทอดมาเป็นระยะเวลานานกว่าสองร้อยปี (2) ปัจจัยที่มีผลต่อการทำบาตรพระของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ชุมชนบ้านบาตรตระหนักถึงปัจจัยที่มีผลทำให้การทำอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตรลดน้อยลง คือ ต้นทุนที่สูง เช่น เหล็ก, ค่าแรง เป็นต้น, ระยะเวลาในการทำบาตรต่อใบใช้เวลานาน 2-3 วัน และต้องอาศัยช่างผู้ชำนาญการในแต่ละขั้นตอน, ไม่มีผู้สนใจที่จะสืบทอดอาชีพนี้, รายได้ไม่พอรายจ่ายที่จะต้องใช้ในชีวิตประจำวัน, บาตรบั้งที่เข้ามาแทนที่ ที่สามารถผลิตได้มากขึ้น ต้นทุนถูกกว่า และกลุ่มนักท่องเที่ยวเริ่มหายไป (3) ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร สำหรับช่างทำบาตรนั้น มีความรู้สึกผูกพันในอาชีพการทำบาตรนี้เป็นอย่างมาก แต่สำหรับคนรุ่นหลังก็ไม่ได้เห็นความสำคัญของการทำบาตรเนื่องจากมองว่า สามารถหาอาชีพอื่นที่มีรายได้มากกว่า ใช้แรงน้อยกว่า

2. ปัญหาและอุปสรรคภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร จำแนกประเด็นการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้ (1) ปัญหาของ

ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร
(2) อุปสรรคของภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

2.1 ปัญหาของภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร จำแนกประเด็นการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็นย่อย ดังนี้ (1) ไม่มีคนรุ่นใหม่สนใจที่จะสืบทอดการทำบาตรพระ คือ เป็นอีกปัญหาที่มีความสำคัญซึ่งส่งผลทำให้ชุมชนบ้านบาตรเหลือเพียง 5 หลังคาเรือนหลักเท่านั้นที่ยังผลิตบาตรพระอยู่ (2) การผลิตบาตรโดยใช้เครื่องจักรทำให้ผลิตบาตรได้มากกว่าและมีต้นทุนที่ถูกกว่า เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่ออาชีพการทำบาตรพระของชุมชนบ้านบาตรเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเข้ามาของบาตรปื้มทำให้รายได้ของชุมชนบ้านบาตรลดน้อยลง และส่งผลถึงการที่ไม่มีผู้ที่จะเข้ามาสืบทอด (3) ความประณีตในการทำบาตรพระของชุมชนบ้านบาตรลดลง เนื่องจากการทำผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ การทำบาตรจิว ส่งผลให้การทำบาตรจิวมีการประณีต ในการทำลดน้อยลง เพื่อประหยัดเวลาในการทำ และขายได้ง่ายและมากขึ้น

2.2 อุปสรรคของภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร จำแนกประเด็นการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็นย่อย ดังนี้ (1) การที่ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางภาครัฐอย่างเป็นทางการ ชุมชนบ้านบาตรอยากที่จะให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมอาชีพการทำบาตรพระให้มากขึ้น (2) การที่ไม่ได้รับการส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื่องจากชุมชนบ้านบาตรมีเพียงกลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย (ชุมชนบ้านบาตร) เท่านั้นที่เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำบาตรพระอย่างเป็นทางการ

3. การแก้ปัญหาและอุปสรรคของภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร จำแนกประเด็นการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้ (1) การแก้ปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร (2) การจัดการอุปสรรคของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

3.1 การแก้ปัญหาของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร จำแนกประเด็นการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็นย่อย ดังนี้ (1) การตั้งกลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย ชุมชนบ้านบาตรมีเพียงกลุ่มนี้กลุ่มเดียวเท่านั้นที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำบาตร (2) การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำบาตร ให้กับลูกหลานของช่างทำบาตร สำหรับตัวช่างทำบาตรพระเอง ยินดีที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน การทำบาตรพระเหล่านี้ให้กับรุ่นลูกหลาน แต่รุ่นลูกหลานหลังยังไม่มี ความเข้าใจ

หรือความพร้อม ในการที่จะเรียนรู้การทำบาตรพระ หรือให้ความสำคัญกับการทำบาตรพระ (3) การทำบาตรจีวร มีเพียงหลังคาเรือนเดียวที่มีการประยุกต์ภูมิปัญญาการทำบาตรพระ โดยการหัน มาทำบาตรจีวร แต่ฝีมือของ การทำบาตรจีวรมันยังไม่ปราณีตเทียบเท่ากับการทำบาตรพระขนาดจริง เท่าใดนัก

3.2 การจัดการอุปสรรคของการนำภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชน บ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร จำแนกประเด็นการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น ย่อย ดังนี้ (1) การที่ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางภาครัฐ ชุมชนบ้านบาตรไม่ได้มีการจัดการ ในเรื่องนี้อย่างเป็นทางการ (2) การที่ไม่ได้รับการส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชน บ้านบาตร มีการจัดการกันเองภายในชุมชนโดยการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย (ชุมชนบ้านบาตร)

4. แนวทางของภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้าน บาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร จำแนกประเด็นการวิจัยออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้ (1) การประชาสัมพันธ์ ส่วนใหญ่แล้วในชุมชนมีเพียงการทำโบรชัวร์ (brochure) และทำเว็บไซต์ของ กลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย (ชุมชนบ้านบาตร) ในการประชาสัมพันธ์และโฆษณาชุมชนเท่านั้น (2) การรณรงค์และอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ บางส่วนได้มีการให้ลูกหลาน หรือคนใกล้ตัวเข้ามา ฝึกฝน อาจจะเริ่มจากค่อย ๆ ซึมซับตั้งแต่เล็ก และให้หยิบจับเครื่องมือ หรือฝึกทำเล็กน้อย เพื่อ ป้องกันไม่ให้เด็กรุ่นใหม่รู้สึกเป็นการบังคับมากเกินไป (3) การนำเข้าบรรจุในหลักสูตรการเรียนการ สอน มีการเข้าไปเป็นวิทยากรพิเศษในการสอนหลักสูตรฝึกอาชีพ 48 ชั่วโมงของคน. เขตป้อม ปราบศัตรูพ่าย ผู้เข้าร่วมหลักสูตรจำนวน 20 คน (4) การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย มี เพียงหลังคาเรือนเดียวที่ปรับเปลี่ยนให้เป็นบาตรจีวร เพื่อที่จะสามารถขายได้ง่ายขึ้น และสามารถขาย นักท่องเที่ยวได้ (5) การส่งเสริมการท่องเที่ยว ไม่ได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ในอดีตมีเพียงแต่กลุ่มทัวร์ที่นำพานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาแวะชมการทำบาตรพระของชุมชนบ้าน บาตร แต่ในปัจจุบัน ลดน้อยลง

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ผู้ทำการวิจัยได้นำสิ่งที่ค้นพบมาวิเคราะห์ตามหลักแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตร มีประเด็นที่นำมา อภิปรายดังนี้

1. ผลการวิจัยภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรพระของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาเป็นเวลากว่าสองร้อยปีจากรุ่น

บรรพบุรุษจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ไม่มีการจัดทำคู่มือการทำบาตรพระไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการ มีเพียงแต่รายละเอียดที่ลงในเว็บไซต์กลุ่มอนุรักษ์และภูมิปัญญาไทย (ชุมชนบ้านบาตร) และโบรชัวร์ ของกลุ่มช่างเท่านั้น ประวัติความเป็นมาอาศัยการเล่าขานสืบต่อกันมา และการสืบทอดวิธีการผลิตบาตรพระถ่ายทอดด้วยการทำปฏิบัติจริงให้ดูเป็นหลัก โดยที่ผู้ถ่ายทอดปฏิบัติแต่ละขั้นให้ดู ส่วนผู้รับการสืบทอดอาศัยการจดจำและลงมือปฏิบัติให้เกิดความชำนาญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก (2551) ซึ่งศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อศึกษาการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตรเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรสืบต่อกันมาตามสายเลือด มีการถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกและหลานในครอบครัวตนเอง ในปัจจุบันใช้วิธีเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงโดยการเป็นลูกมือช่างและค่อย ๆ พัฒนาทักษะจนเกิดความชำนาญ อาชีพช่างทำบาตรต้องมีใจรักต้องใช้ความอดทนและระยะเวลาเพื่อให้เกิดทักษะและความชำนาญ

2. ผลการวิจัยเรื่องของปัญหาและอุปสรรคภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ปัญหาที่ทำให้การทำอาชีพการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตรลดน้อยลง คือ ต้นทุนที่สูง เช่น เหล็ก, ค่าแรง เป็นต้น, ระยะเวลาในการทำบาตรต่อใบใช้เวลา 2-3 วัน และต้องอาศัยช่างผู้ชำนาญการในแต่ละขั้นตอน, ไม่มีผู้สนใจที่จะสืบทอดอาชีพนี้, รายได้ไม่พอรายจ่ายที่จะต้องใช้ในชีวิตประจำวัน, บาตรปั๊มที่เข้ามาแทนที่ ที่สามารถผลิตได้มากขึ้น ต้นทุนถูกกว่า และกลุ่มนักท่องเที่ยวเริ่มหายไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัฒนะ จุฑะวิภาต (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง หัตถกรรมไทย ความเป็นมาและการผลิตในปัจจุบัน ศึกษากรณี: การทำบาตรพระ ชุมชนบ้านบาตร กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กำลังการผลิตช่างฝีมือที่ดี ๆ ของชุมชนบ้านบาตรนั้น สามารถ ทำได้วันละหนึ่งถึงสองใบเท่านั้น ในขณะที่โรงงานทำบาตรปั๊ม ซึ่งได้รับอนุญาตให้ตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2514-2516 สามารถผลิตบาตรได้จำนวนมาก และมีต้นทุนที่ต่ำกว่า ส่งผลให้มีราคาถูกกว่าบาตรที่ผลิตด้วยมือ วัสดุที่ใช้ โรงงานทำบาตรปั๊มได้พัฒนาวัสดุเป็นโลหะสแตนเลส ซึ่งมีคุณสมบัติไม่เป็นสนิม ในขณะที่บาตรที่ผลิตจากชุมชนบ้านบาตรทำด้วยเหล็กกรรมด้าหากดูแลรักษาไม่ดีอาจจะทำให้เกิดสนิม และการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อ ในปัจจุบันภาวะสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลง การแข่งขันต่อสู้เพื่อการอยู่รอดในสังคมมีมากขึ้น คนจึงมุ่งคำนึงถึงตนเองก่อน การประกอบอาชีพทำบาตรพระ ในปัจจุบันรายได้ไม่พอกับค่าครองชีพ ไม่สามารถสนองตอบความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนไป

3. ผลการวิจัยเรื่องการแก้ปัญหา และอุปสรรค ในการแก้ไขปัญหาของภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ชุมชนบ้านบาตรมีการตั้งกลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น สำหรับตัวช่างทำบาตรพระยีนดีที่จะ

ถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านการทำบาตรพระเหล่านี้ให้กับรุ่นลูกรุ่นหลาน มีการพัฒนาไปทำบาตรจิว มีเพียงหลังคาเรือนเดียว และมีมือของการทำบาตรจิวนั้นยังไม่ประณีตเทียบเท่ากับการทำบาตรพระ ขนาดจริงเท่าใด นัก สำหรับงบประมาณสนับสนุนจากทางภาครัฐ ชุมชนบ้านบาตรไม่ได้มีการจัดการในเรื่องนี้ อย่างเป็นทางการ และมีเพียงการจัดการกันเองภายในชุมชนโดยการจัดตั้ง กลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย (ชุมชนบ้านบาตร) ซึ่งยังไม่งานวิจัยของท่านใดที่กล่าวถึงประเด็น ในด้านนี้

4. ผลการวิจัยเรื่องแนวทางของภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรของ ชุมชนบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ชุมชนบ้านบาตร มีแนวทางในการ ถ่ายทอด ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตร ดังนี้ (1) การประชาสัมพันธ์ ส่วนใหญ่แล้วใน ชุมชนมีเพียงการทำ โบรชัวร์ (brochure) และทำเว็บไซต์ของกลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย (ชุมชนบ้านบาตร) ในการประชาสัมพันธ์และโฆษณาชุมชนเท่านั้น (2) การรณรงค์และ อนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ บางส่วนได้มีการให้ลูกหลาน หรือคนใกล้ตัวเข้ามาฝึกฝน อาจจะเริ่ม จากค่อย ๆ ซึมซับตั้งแต่เล็ก และให้หยิบจับเครื่องมือ หรือฝึกทำเล็กน้อย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดก รุณใหม่รู้สึกเป็นการบังคับมากเกินไป (3) การนำเข้าบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอน มีการเข้า ไปเป็นวิทยากรพิเศษในการสอนหลักสูตร ฝึกอาชีพ 48 ชั่วโมงของ กศน. เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ผู้เข้าร่วมหลักสูตรจำนวน 20 คน (4) การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย มี เพียงหลังคาเรือนเดียวที่ปรับเปลี่ยนให้เป็นบาตรจิว เพื่อที่จะสามารถขายได้ง่ายขึ้น และสามารถขาย นักท่องเที่ยวได้ (5) ไม่ได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ในอดีตมีเพียงแต่กลุ่มทัวร์ที่ นำพานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาแวะชมการทำบาตรพระ ของชุมชนบ้านบาตร แต่ในปัจจุบันลด น้อยลง ซึ่งยังไม่งานวิจัยของท่านใดที่กล่าวถึงประเด็นในด้านนี้ มีเพียงการเสนอแนะแนวทาง ในการรักษาภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำบาตรเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย

1. ชุมชนบ้านบาตรควรที่จะต้องมีการวางแผนบริหารจัดการชุมชนใหม่ โดยที่จะต้องเริ่มต้น จากการเสริมสร้างการรวมกลุ่มของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และสมัครสมานสามัคคีมากขึ้นกว่านี้ เพราะจากการสังเกตในตอนที่เข้าสัมภาษณ์ยังมีการแบ่งกลุ่ม แบ่งฝ่ายกัน
2. มีการแย่งลูกค้าหรือตัดราคากัน จึงควรที่จะมีการควบคุมเรื่องของราคาให้มีทิศทาง เดียวกัน มีมาตรฐานในการตั้งราคาเหมือนกัน อาจแตกต่างกันขนาด ลวดลาย และความสวยงาม ประณีต

3. ควรมีการส่งเสริมการตลาดไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ ด้านการโฆษณา เพื่อให้เป็นการประชาชน นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้รู้จักชุมชนบ้านบาตรเพิ่มมากขึ้น
4. ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อมาช่วยส่งเสริมในเรื่องของงบประมาณ ปัจจัยการผลิต ให้เป็นอาชีพที่คู่ควรอยู่กับสังคมไทยไปตลอดนานเท่านาน
5. ควรส่งเสริมกลุ่มอนุรักษ์และภูมิปัญญาไทย (ชุมชนบ้านบาตร) ให้มีการกระจายรายได้ เพื่อให้คนในชุมชนหันมาอาชีพการทำบาตร และสร้างคนรุ่นหลังให้มีการสืบทอดต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ให้สูญหายไปจากสังคมไทย
6. ต้องมีการปลูกฝังจิตสำนึกให้คนในชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นหลังให้มีความรักและภูมิใจในอาชีพการทำบาตรพระของบรรพบุรุษของตนเอง อย่าให้สูญหายกลายเป็นเพียงตำนานที่เล่าขาน
7. ทรนงค์ให้ความรู้ และอนุรักษ์เรื่องของการทำบาตรพระแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ ตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของการทำบาตรพระที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และหันมาสนใจภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรพระอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้เจาะลึกถึงประเด็นการอนุรักษ์ไว้ให้ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรพระให้คงอยู่ เหตุด้วยระยะเวลาที่จำกัดในการรวบรวมข้อมูล อาจส่งผลให้ไม่ครอบคลุมเนื้อหา จึงควรมีการวิจัยเรื่อง จะทำอย่างไรให้มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการทำบาตรพระให้คงอยู่ก่อนจะเลือนหายไป หรือเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนบ้านบาตร กับชุมชนอื่น ๆ ที่เลือนหายไป
2. การวิจัยในครั้งนี้ พบว่า จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์การทำบาตรให้หลากหลายขึ้น เพื่อที่จะเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน จึงควรมีการวิจัยเรื่องการคิดค้นรูปแบบของผลิตภัณฑ์บาตรพระใหม่ให้กับชุมชนบ้านบาตร

บรรณานุกรม

กลุ่มอนุรักษ์ไทยและภูมิปัญญาไทย. (2560). **ชุมชนบ้านบาตร**. ค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2561,

จาก <https://rattanakosinilandguide.wordpress.com/ชุมชนบ้านบาตร/>.

คมสัน ไชยโชติช่วง. (2547). **การวิจัยกระบวนการทำและการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน**

ด้าน **หัตถกรรมการทำถ้ำไม้เพื่อวิถีชีวิตชุมชน เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร.**

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, คณะมนุษยศาสตร์

และ

สังคมศาสตร์.

จิโรจน์ ตั้งสกุล. (2547). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ศึกษากรณี
เครื่อง

ทองลงหิน ชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์.

ชุติกานุจน์ คัดชอบ, (2552). ภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำสวนยางพารา: กรณีศึกษา
ตำบล

ท่าอยู่ อำเภอดงหลวง จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, คณะศิลปศาสตร์.

ณัฐภา ผิวมาและปริศนา มัชฌิมา. (2560). รายงานการวิจัยการพัฒนาแอปพลิเคชันด้วย
เทคโนโลยีความจริงเสมือนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาใน
หัวข้อ

การทำบาตรของชุมชนบ้านบาตร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, คณะ
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

เพ็ญภา ณรงค์ศักดิ์. (2545). การรับรู้ของคนหัวหน้าครอบครัวชุมชนหัตถกรรมพื้นบ้าน
ไทย

เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการ จัดการวิจัยขั้นพื้นฐาน : กรณีศึกษาชุมชนบ้าน

บาตร

กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก. (2551). การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิต
บาตร

ของชุมชนบ้านบาตรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. วิทยานิพนธ์.

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(วัฒนธรรมศาสตร์). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม.

วัฒน์ จุฑะวิภาต. (2542). รายงานวิจัยหัตถกรรมไทย: ความเป็นมาและการผลิตใน
ปัจจุบัน

ศึกษากรณี การทำบาตรพระ การปั้นหล่อพระ การทำขลุ่ย การทำของเล่นด้วย

ไม้

ระกำ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันไทยศึกษา.

สมบุญ สวยสด, กนกกร สังข์รักษ์, กฤษฎี สนั่นเสียง, ประกิจ มหากิจ, เพ็ญศรี แจ่มสุวรรณ,
นราภรณ์ สุขอยู่, นกตล ไททองวงศ์สกุล, ยุพเยาว์ เมืองหมุด และอุษณีย์ คงถาวร,
(2543). รายงานการวิจัยแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านให้เป็นธุรกิจ

ขนาด

ย่อม: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: สถาบัน

เทคโนโลยี

ราชมงคล วิทยาเขตพระนครศรีอยุธยา วาสุกีรี, ฝ่ายวิจัยและฝึกอบรม.

อ้อยทิพย์ เกตุเอม. (2546). ภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนดเพื่อการพัฒนาอาชีพ: อำเภอ

โนน

ไทย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราช

ภัฏ

นครราชสีมา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.